

Diputació
Barcelona

Fòrum de Regidors i Regidores de Cultura

Patrimoni cultural, memòria i
identitat local

FÒRUM DE REGIDORS I REGIDORES DE CULTURA

Patrimoni cultural, memòria i identitat local

Índex

Presentació

1. Vint-i-cinc anys de gestió del patrimoni cultural local
2. Instruments per a la gestió del patrimoni cultural local
  - 2.1. *Definició tipològica i àmbit competencial: legislació*
  - 2.2. *Bases per a l'actuació sobre el patrimoni cultural local*
3. El patrimoni cultural, generador de memòria i identitat local
4. A tall de conclusió

Bibliografia

Crèdits

Presentació

Aquest text és el resultat dels treballs realitzats pel Grup de treball "Patrimoni cultural, memòria i identitat local", del Fòrum de Regidors i Regidores de Cultura que promou l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Aquest grup de treball neix amb l'objectiu d'aprofundir les temàtiques relacionades amb les polítiques locals de preservació, difusió i, sobretot, dinamització del patrimoni cultural dels municipis. El patrimoni cultural i la memòria són un capital simbòlic valuós que ha de ser preservat també des de l'àmbit local, no només pel seu valor artístic sinó pel que suposa en termes d'identificació amb el territori i d'arrelament de les persones. En aquest sentit, el patrimoni pot servir per posar en valor el present d'un territori, així com per construir el seu futur. Les transformacions en els rols de la família, l'escola, l'empresa i les institucions repton l'àmbit local a analitzar els mecanismes de transmissió dels valors, de la informació sobre l'origen i la història de l'escenari vital dels ciutadans. I les polítiques locals de patrimoni han de donar resposta a aquests reptes.

El grup de treball "Patrimoni cultural, memòria i identitat local" s'ha reunit en dues ocasions al llarg del primer semestre d'aquest any 2009, el 16 de març i el 6 de maig respectivament. En aquestes reunions els regidors i regidores de cultura participants han posat sobre la taula les problemàtiques que es troben a l'hora de definir les polítiques de patrimoni, i han compartit compartir experiències i bones pràctiques.

El present text s'ha elaborat prenent com a punt de partida les aportacions dels regidors, amb la voluntat de donar resposta a les inquietuds que es varen posar de manifest durant les sessions de treball, així com generar un document que pugui ser d'utilitat en el moment de planificació i definició de les línies de treball dels municipis en termes de patrimoni, memòria i identitat.

En primer lloc, a l'hora d'abordar la relació entre el patrimoni cultural i l'acció dels municipis, cal proposar, a través d'un seguit de punts rellevants, una aproximació al paper que juga l'administració local en relació a la conservació, la protecció i la difusió del patrimoni cultural local. Aquests punts són els següents:

- Un breu repàs a l'evolució de les estratègies locals de protecció i difusió del patrimoni cultural local els darrers anys.
- Les possibilitats d'intervenció en relació al patrimoni cultural des del món local, així com els instruments i eines de què pot disposar per fer-hi front.

1. Vint-i-cinc anys de gestió del patrimoni cultural local

El patrimoni cultural està format per un conjunt de béns de diferent naturalesa i suport que conformen la memòria històrica d'un territori: des d'un casc ibèric trobat a les platges del Baix Llobregat fins a la pervivència d'elements de la cultura popular, tot passant per un manuscrit del segle XI, les actes del Ple d'un consistori o les restes d'un homínid de fa milers d'anys.

Tots ells són objectes, senyals i sentiments produïts per generacions pretèrites que ens han arribat i sobre els quals tenim el deure i, sobretot, la necessitat, de preservar i conservar. Ara bé, la conservació no té només l'objectiu de transmetre el patrimoni al futur, sinó que ha de constituir el pas, previ i imprescindible, per a rendibilitzar i comunicar aquest patrimoni com a instrument de dinamització científica, cultural, educativa i lúdica adreçat al conjunt de la població.

Les especials característiques de la història contemporània de Catalunya han influït en la proliferació de museus locals que, en la seva immensa majoria, "han estat fruit de l'activitat d'entitats culturals, associacions, grups parroquials, col·lectius d'aficionats, o d'altres iniciatives voluntàries" (Marcet; Pardo; Solias, 1987).

D'altra banda, és del tot imprescindible esmentar la important tasca de suplència realitzada per les administracions locals, la qual ha permès la conservació del patrimoni cultural i el manteniment dels signes materials de la nostra història que, de no ser per aquest esforç, en bona part s'haurien perdut. A partir de 1979, en l'àmbit local, i des de 1980, en el conjunt del país, s'inicià el camí institucional per a la recuperació de la memòria com a bé col·lectiu. Com ens recorda Iniesta (1995),

"La festa i els museus, el patrimoni arquitectònic, esdevingueren instruments privilegiats, l'un per assolir la reconquesta de l'espai públic, que havia romàs confiscat durant la dictadura, els altres per satisfer l'ànima d'autoafirmació de la identitat a nivell local".

Aquests primers anys que van des de l'arribada de la democràcia fins a finals dels vuitanta, són testimoni de l'aparició o transformació d'un munt d'iniciatives cíviques i públiques en favor de la recuperació de les arrels pròpies. En aquest marc, els museus locals de titularitat municipal esdevingueren importants instruments de gestió i difusió del patrimoni cultural català.

Amb una major o menor col·laboració de la Generalitat, però sempre amb un esforç financer municipal considerable, durant el període 1980/1990 es renovaren, crearen o refundaren (a partir de la municipalització de la gestió) bona part dels equipaments que s'han posat al capdavant de la reflexió museística i patrimonial de Catalunya. Aquestes accions van portar associada la professionalització dels equipaments culturals especialitzats, tot consolidant, al mateix temps, una nova concepció del patrimoni integrat en el conjunt de les polítiques culturals de la ciutat, com a motor dinamitzador del territori. Aquest era el panorama quan s'aprovà la Llei de Museus, l'any 1990, amb la qual tothom coincidí en afirmar que s'obria un nou període d'esperança, caracteritzat per la capacitat d'ordenar "el mapa museístic de Catalunya i

sistematitzar una acumulació d'iniciatives atomitzades, forçadament inconnexes durant molts anys" (Parès, 1993).

Però, tant la Llei de Museus, com la posterior del Patrimoni cultural català (1993), van deixar les polítiques locals de patrimoni força desateses, enmig d'una crisi motivada, en part, per la manca d'un efectiu marc reglamentari que assenyalés drets i deures, així com les fórmules operatives de finançament i gestió.

Malgrat això, els museus locals van continuar desenvolupant i modernitzant les seves polítiques de patrimoni a partir, quasi exclusivament, dels recursos econòmics municipals. A mesura que avançava el decenni dels noranta, els responsables polítics i professionals del patrimoni cercaren noves formulacions per a poder fer viables les polítiques desenvolupades fins aleshores i garantir-ne el futur, apostant per nous models de cooperació i intercanvi. Aquests eren indicis d'un canvi de rumb i de mètode a la recerca d'unes polítiques patrimonials autosostenibles, tant des del punt de vista social com econòmic. Un procés de reconversió que s'ha fet força evident en ciutats com Mataró, Sabadell, Badalona o Gavà, entre moltes altres.

En aquesta línia estratègica, el museu local es va refermar com un equipament cultural especialitzat, capaç de vetllar per la correcta regulació de les activitats relacionades amb la conservació del patrimoni cultural local (Plans especials, Normes Subsidiàries de Planejament, Cartes Arqueològiques...) i com a centre promotor de la memòria de la seva comunitat. Tal i com s'expressava l'informatiu dels Museus de Sabadell 1998:

"Els museus són una peça fonamental per articular la política local del patrimoni"

És a dir, que els museus són capaços de realitzar una lectura patrimonial de la ciutat i incorporar en el seu discurs museogràfic tots els elements patrimonials materials o immaterials de la ciutat, més enllà dels objectes mobles que conformen els seus fons.

En aquells anys van aparèixer, arreu del territori, processos de transformació dels conceptes estàtics del patrimoni cultural cap a veritables motors de canvi econòmic i social. En aquest sentit es poden citar tres exemples ben significatius: en primer lloc trobem Cerdanyola del Vallès, ciutat metropolitana que els anys setanta semblava haver enterrat la memòria sota el pes del formigó i que, actualment, compta amb uns programes de divulgació i de recuperació de la memòria i amb una potent xarxa d'equipaments destinada a conservar-la: el Museu Ca n'Ortadó (inaugurat el 1998), el jaciment ibèric de Ca n'Oliver (obert al públic el 1999) i l'arxiu municipal (inaugurat l'any 2000). I, properament, el Centre d'Art Can Domènec i el nou museu vinculat al jaciment. Com a segon exemple s'ha d'esmentar l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, al Pallars Sobirà, iniciativa de cinc ajuntaments i del Consell Comarcal. L'any 1994 s'inaugurà la seu central a Esterri amb l'objectiu de recuperar i conservar el patrimoni de la societat agrícola i ramadera, tot partint del patrimoni com a un element significatiu de la dinamització cultural i econòmica de la societat aneuenca. El tercer equipament a què cal fer referència és el Museu de les Mines de Cercs, inaugurat l'any 1999 per iniciativa d'un ajuntament de poc més d'un miler d'habitants. L'any 2005 superà els 35.000 visitants i obtingué una taxa d'autofinançament superior al 50%. Al mateix temps, aquest museu ha esdevingut un veritable promotor de dinàmiques patrimonials a l'Alt Berguedà (Consorti de Promoció de la Ruta Minera).

Es tracta només de tres casos, tant allunyats conceptualment i metodològica com es vulgui, però amb un punt de coincidència: l'empenta i la iniciativa local per tirar endavant els projectes culturals de qualitat. En aquest punt, i amb tot el que portem dit, sembla clar que els museus del territori i la gestió del patrimoni cultural català estan en mans, en bona mesura, de l'administració local, i que les dinàmiques de renovació dels darrers decennis han comportat una certa especialització, la qual, si hom la interpreta en conjunt, dóna una autèntica visió nacional del patrimoni cultural català. Antoni Llevot, des de la Federació Catalana de Municipis, ho expressava en aquests termes l'any 2001:

“Quan ara ens atansem als vint-i-cinc anys en què els ajuntaments democràtics vàrem iniciar la recuperació cultural de les nostres ciutats, no imaginàvem que la suma de les nostres accions representaria l'impuls més fort per a la recuperació cultural del país”

Un document de treball elaborat, el mes de març de l'any 2005, per la Federació de Municipis de Catalunya ho tornava a remarcar en els següents termes:

“A mesura que les polítiques culturals han anat assumint major centralitat en els programes d'actuació dels poders locals, la pressió de les demandes i la responsabilitat dels ajuntament ha crescut considerablement...”

Per tot l'exposat, cal reconèixer que l'aportació cultural dels municipis catalans ha estat fonamental en l'articulació de l'estat actual de la cultura a Catalunya. Amb tot, hem de reconèixer que l'àmbit de la gestió del patrimoni cultural, presenta una realitat ben heterogènia pel que fa als següents punts:

- **El grau d'acompliment de les lleis.** La legislació vigent marca unes obligacions en matèria de protecció i conservació del patrimoni que són acomplides de forma desigual a nivell municipal, ja sigui per manca de recursos per portar-les endavant, o bé perquè es considera el patrimoni quelcom no prioritari dins la política municipal.
- **El nivell de protecció i promoció efectiva.** En cas que des del municipi hi hagi una voluntat ferma de conservació i difusió del patrimoni, en molts casos la manca de recursos per fer front a aquesta política frena les possibilitats perquè aquestes puguin fer-se efectives. A més, la participació d'altres agents culturals del municipi resulta clau per aconseguir-ho. El municipi ha de decidir quin nivell de protecció dóna al seu patrimoni i com en fa difusió, d'acord amb les polítiques culturals prioritàries. Aquesta protecció pot anar des d'un seguiment estricte dels nivells establerts per la legislació vigent¹, fins a un reconeixement a nivell de senyalització dels elements patrimonials.
- **El nivell d'ús i accés públic.** El patrimoni local, en molts casos, es troba en mans privades, la qual cosa implica un treball suplementari des de les administracions públiques per assegurar un accés i un ús públic del mateix. L'Administració

---

¹ En l'apartat següent hi ha una explicació més detallada sobre totes aquestes qüestions legislatives relatives al patrimoni.

pública pot optar per diverses vies que van des de l'adquisició del bé patrimonial fins a la cogestió amb el propietari.

- **I també pel que fa al grau de planificació de les actuacions i serveis.** La planificació estratègica en matèria cultural resulta clau per orientar les polítiques culturals vinculades al patrimoni. Així, en funció de les prioritats a nivell de planificació, trobem des de municipis que actuen basant-se en un treball estratègic previ molt acurat com a base prèvia a qualsevol actuació, fins aquells que es centren en un nivell més operatiu, sense un treball tan centrat en aquest nivell estratègic. Els recursos disponibles juguen un paper clau en aquesta definició.

Tenint en compte l'important esforç realitzat pel conjunt d'administracions locals, hi ha encara molta feina a fer, tant en termes quantitius com qualitius, fet que dificulta la utilització efectiva del patrimoni cultural com a recurs dirigit a l'ús ciutadà i al desenvolupament i promoció econòmica de les ciutats i dels pobles.

2. Instruments per a la gestió del patrimoni cultural local

2.1. Definició tipològica i àmbit competencial: legislació

Arran del que hem comentat fins ara podem entendre que, en conjunt, la legislació defineix les obligacions i les responsabilitats de l'administració local (arxius, museus i urbanisme), encara que atorga poques competències i drets.

Des del punt de vista legislatiu, quan parlem de gestió del patrimoni cultural local ens referim, bàsicament, a cinc aspectes:

- 1) Normativa urbanística de protecció
- 2) Rehabilitació i/o reutilització del patrimoni arquitectònic
- 3) Equipaments especialitzats: arxius, museus, centres d'interpretació...
- 4) Musealització d'espais patrimonials: jaciments, castells, etc.
- 5) Programes d'actuació i serveis

Normativa urbanística

La legislació patrimonial i urbanística exigeix als ajuntaments un paper actiu pel que fa a la conservació, protecció i difusió d'aquest patrimoni.

El procés de protecció legal del patrimoni cultural es realitza per dues vies:

- A través de la Llei 9/1993 del patrimoni cultural català. Aquesta llei estableix dues categories de protecció per als béns que formen part del patrimoni cultural de Catalunya:

- Els béns culturals d'interès nacional (BCIN). És la categoria de protecció de major rang, la declaració dels quals és reservada a la Generalitat.
- Els béns culturals d'interès local (BCIL), i els béns catalogats. Correspon al segon rang de protecció, atribuït als municipis i als consells comarcals (<5000 habitants).
- O bé a través del planejament urbanístic (Decret 1/2005 text refós de la Llei d'Urbanisme de Catalunya 2002). Aquesta via de protecció es materialitza a través del catàleg. Tot i això, una cosa és la protecció i una altra ben diferent l'ús o la reutilització.

Rehabilitació i/o reutilització del patrimoni arquitectònic

La rehabilitació del patrimoni arquitectònic local és un procés molt complex en què es requereix una col·laboració de les àrees d'urbanisme i de cultura municipals. Només amb un treball conjunt es pot arribar als objectius desitjats.

Així, no podem entendre la rehabilitació de béns públics sense una planificació prèvia que ens digui què cal fer amb un determinat edifici. En aquest sentit, juguen un paper clau instruments de planificació estratègica com els Plans d'Usos.

Equipament culturals especialitzats

Es tracta d'equipaments on es presenta i es gestiona el patrimoni cultural. En aquest apartat hi trobem els arxius municipals, els museus i la musealització del patrimoni immoble i arqueològic.

Els arxius municipals

L'arxiu municipal ha d'acomplir les seves funcions bàsiques com a centre de gestió de la documentació administrativa municipal, com a centre d'informació i documentació i com a centre de protecció, conservació i difusió del patrimoni documental. Dues consideracions prèvies: és l'únic que es genera per la simple existència de l'administració local. Cal tenir en compte, també, que es tracta de l'únic servei obligatori en municipis majors de 10.000 habitants, segons la Llei 2001.

Els museus

S'ha de dir, d'antuvi, que la Llei de 1990 encara no ha estat plenament desenvolupada. La llei explicita quins són els requisits per ser un museu (director, registre de museus), però no quin paper hi juga l'administració local. Els museus, a banda de les estipulacions contemplades a la llei sectorial, s'han de distingir pel fet de mantenir una dinàmica estable de programació i els corresponents recursos tècnics, humans i econòmics per a desenvolupar-la. És a dir, una política de manteniment i sostenibilitat que garanteixi el compliment de la funció social per la qual han estat creats (conservació, investigació i difusió dels fons). Tanmateix, cal advertir que la Llei tampoc no en diu gaire cosa, d'això.

Aquells museus que no estan "registrats" estan considerats com a col·leccions, les quals només estan contemplades de forma genèrica a la Llei de Patrimoni. Dins el

sector del patrimoni moble, i de forma independent als museus, cal contemplar l'existència d'aquells municipis que compten amb un conjunt de béns mobles, exposats o no, sense capacitat de desenvolupar un programa d'actuació destinat a conservar-los, estudiar-los i difondre'ls. Es tracta d'un important conjunt de béns mobles amb un escàs nivell de protecció, el qual es troba sense estudiar ni catalogar en la majoria dels casos i, en conseqüència, sense cap mena de possibilitat de ser divulgats. A més, sovint estan dipositats sense gaire mesures de conservació en magatzems o d'altres edificis municipals.

Malgrat que la llei no concreta els estàndards mínims, la seva sola existència obliga a l'assumpció de responsabilitats en relació a l'estudi, conservació i difusió d'aquestes col·leccions.

La musealització del patrimoni immoble i arqueològic

D'acord amb la definició, en un sentit ampli, del que considerem patrimoni, qualsevol bé que conforma la memòria històrica d'un territori pot ser subjecte d'una musealització. En aquest cas no estem parlant ja de centres culturals especialitzats, sinó de béns patrimonials contextualitzats "in situ", és a dir, *passejables* o susceptibles de ser recorreguts. Ens trobem davant de jaciments arqueològics o paleontològics, d'edificis monumentals (castells, esglésies...), d'elements immobles (pous, creus de terme, elements naturals singulars...), entorns patrimonials (casc urbà antic, camí romà,....).

S'ha de dir, però, que la Llei de Patrimoni Cultural només els contempla dins el marc general de l'obligació de preservar i difondre el patrimoni cultural. I amb això arribem a un altre aspecte de la gestió del patrimoni cultural local: més enllà de la restauració d'un bé arquitectònic, o de l'obertura d'un museu, cal definir, a nivell local, una estratègia per fer del patrimoni cultural en el seu conjunt una font d'informació i gaudi per a la ciutadania.

2.2. Bases per a l'actuació sobre el patrimoni cultural local

La gestió del patrimoni cultural i de la memòria històrica des d'una perspectiva municipal és un potent instrument per potenciar la cohesió social i, alhora, un incentiu per a la promoció econòmica del territori, en la línia de la sostenibilitat cultural i la qualitat de vida.

Cal remarcar, però, que aquest tipus d'actuacions no han d'estar vinculades, de manera forçosa, a un museu o equipament, sinó que poden potenciar elements patrimonials de tota mena, incloent també aquí el patrimoni immaterial, com poden ser la memòria històrica, el llegat oral, etc.

La definició d'una política de patrimoni cultural passa per diferents fases.

La primera fase de tot projecte o estratègia patrimonial ha de basar-se en la **recerca, sovint en forma d'inventari, dels recursos patrimonials existents**, com a eina bàsica per al desenvolupament d'estratègies de protecció i difusió del patrimoni local. La seva elaboració permet obtenir un ampli coneixement de tots els recursos culturals

patrimonials disponibles i seleccionar els elements que, en clau d'interpretació, poden sustentar un discurs general.

Una vegada definits aquests ítems interpretatius, la segona fase és **l'elaboració d'un Pla Director o Estratègic del Patrimoni Cultural Local**. És l'estudi fonamental per definir la política patrimonial, per ubicar els elements patrimonials existents i, si s'escau, els equipaments especialitzats (museu, arxiu...) en el conjunt de les estratègies culturals de la població.

Alhora, cal analitzar els públics potencials, les estratègies de col·laboració amb els sectors socials i econòmics i, en definitiva, dissenyar unes propostes viables i autosostenibles que garanteixin la viabilitat del projecte.

El Pla Director ens haurà de permetre prendre decisions estratègiques i definir el model d'actuació prioritària: creació d'un equipament especialitzat, disseny d'uns programes d'actuació, senyalització...

En aquest aspecte apareix, força habitualment, una problemàtica que es vincula als elements patrimonials de propietat privada, sobre els quals l'ajuntament té una capacitat d'actuació molt limitada. D'una banda, cal garantir la conservació d'aquests elements i, de l'altra, s'han de buscar les vies per facilitar-ne l'accés públic. En aquest sentit la legislació pot ajudar-nos, a través de la catalogació dels béns patrimonials privats com a Béns d'Interès Local (BCIL). Igualment, els catàlegs del patrimoni local han de ser actualitzats periòdicament.

La tercera fase contempla **els projectes museològics (bàsics) i museogràfics (executius)**, que concreten aspectes bàsics de la producció del servei i de la seva posterior gestió. Aquest és el moment més costós en termes d'inversió i, per tant, sembla lògic arribar-hi amb una avaluació acurada de tots els ítems (socials, econòmics i culturals) que intervindran en el seu desenvolupament posterior.

3. El patrimoni cultural, generador de memòria i identitat local

Al llarg de la sessió de treball es varen plantejar diversos aspectes que cal tenir en compte a l'hora de definir una política de patrimoni cultural, per tal que aquest esdevingui un veritable motor de la cultura i un revulsiu de la memòria local. Tal i com s'ha esmentat amb anterioritat, cal partir de la base que amb el fet de conservar un element patrimonial no n'hi ha prou. El patrimoni del passat ha de servir per posar en valor el present, bo i establint lligams i relacions amb el moment actual i la identitat dels municipis. A partir d'aquesta constatació es poden plantejar un seguit de línies d'actuació sobre el patrimoni cultural local –ja sigui material o immaterial– per tal d'atorgar-li valor, generar identificació ciutadana i convertir-lo en “marca” o element identificatiu del municipi. Totes elles s'han d'incloure al Pla Estratègic del Patrimoni Local o bé en la seva concreció, al projecte museològic i museogràfic.

Les activitats vinculades amb el patrimoni tenen, sovint, un clar vessant econòmic que es vincula al turisme cultural. El públic objectiu del patrimoni no només es troba entre la població local sinó que s'amplia i busca atraure les persones que no viuen al

municipi. Un dels reptes que es planteja a molts municipis és com compaginar la protecció i conservació del patrimoni amb el foment del desenvolupament econòmic local. Aquí trobem experiències de gran interès, com ara el treball endegat pel municipi de Premià de Dalt, en què s'ha apostat per valorar tot allò que atorga identitat al municipi, tot buscant la transversalitat i l'assoliment de l'impacte econòmic. Es tracta, en certa manera, de crear una marca de "Premià de Dalt" que contribueixi a impulsar el municipi. A partir d'aquestes premisses s'estan treballant aspectes relacionats amb les festes locals, l'arquitectura i, fins i tot, l'esport.

Projectes com aquest, que parteixen d'una concepció àmplia del patrimoni, requereixen una bona dosi de transversalitat, de treball conjunt amb altres àrees de l'ajuntament, com ara promoció econòmica, serveis socials, esports, educació o noves tecnologies.

D'aquesta manera veiem que cal assolir un equilibri raonable entre els fenòmens patrimonials que són capaços d'atraure un nombre elevat de persones de fora del municipi i les demandes que provenen de la mateixa població. Tot això sense perdre de vista, en cap moment, que la tria d'elements patrimonials –ja siguin materials o bé orals– ha de partir d'uns elements sòlids que determinaran, en el futur, la identitat de la població. Passat, present i futur tiben, en aquest punt, el diàleg. L'equilibri no és senzill i, d'altra banda, no s'ha de renunciar a la necessitat de difondre el patrimoni i donar-lo a conèixer a la societat. Endegar processos de reflexió, consensuats amb els habitants del municipi, els experts i els responsables tècnics i polítics, és una bona manera de madurar, de manera prèvia, els projectes i a les actuacions en el camp patrimonial.

Per tal que el patrimoni esdevingui un element identitari per als municipis, cal fomentar el sentiment d'identificació amb el patrimoni local. En aquest cas no és tan important l'element patrimonial en ell mateix com el treball que es fa per atorgar-li valor i generar aquest sentiment entre la població local. El públic d'aquestes activitats encaminades a potenciar la identitat del municipi abasta tant la població local "de tota la vida" com els nousvinguts.

En aquest tipus de processos cal no oblidar que s'ha de ser curós amb els processos que vinculen el patrimoni als trets identitaris, ja que aquests han de sorgir de la mateixa dinàmica i necessitats socials. Una de les premisses d'aquesta orientació és la necessitat que la població participi i se senti implicada en els processos de recuperació i valoració del patrimoni. Com diu Llorenç Prats², cal donar prioritat al capital humà, fins i tot abans que les mateixes "pedres". La tria d'elements d'adhesió poc arrelats, o escassament viscuts o consistents, podria conduir a una certa trivialització dels mateixos, o a la seva subjecció a criteris basats en elements d'atracció llaminers però poc meditats o bé massa vinculats a criteris relacionats amb la cultura de l'espectacle i la tematització, més que no pas en una necessitat sentida i viscuda per part dels habitants del municipi.

Des d'aquest punt de vista el patrimoni ha de ser una cosa viva, participativa i que formi part de l'existència i les vivències quotidianes de les persones que viuen al municipi. En d'altres casos, poden endegar-se tasques de recuperació d'elements patrimonials i tradicions que poden comptar amb el concurs i la implicació de la societat. Juntament, és clar, amb l'impuls dels ajuntaments.

---

² Llorenç Prats, "Concepto y gestión del patrimonio local", dins *Quaderns-e* de l'ICA, núm. 9, 2007, <http://www.antropologia.cat/antiga/quaderns-e/09/Prats.htm>

El paper de la memòria en aquests processos és molt important. Com ens recorda Montserrat Iniesta³,

“La possibilitat de vincular l'experiència privada amb la Història, la possibilitat que el passat al qual l'individu està connectat a través de l'experiència pròpia –o a través del record heretat d'una experiència– esdevingui relat històric, és la base de l'activació política de la memòria. Únicament una memòria viscuda –individual, familiar, de grup, nacional, que hagi estat activada políticament té la capacitat de construir futurs locals diferenciats”

D'altra banda, hi ha diverses **vies d'actuació relacionades amb la potenciació del patrimoni local** que cal tenir sempre presents a l'hora d'endegar polítiques en aquest àmbit.

-Accions de sensibilització dels veïns amb el territori a través del traçat urbà. Es tracta d'aprofitar els diversos instruments que tenim a l'abast per portar-les a terme. La declaració de BCILS en el municipi és una eina perquè els ciutadans valorin el seu propi patrimoni; les normatives vinculades a la definició d'una carta de colors per a les façanes de les cases que es troben al centre, i que cal preservar a nivell estètic, fan adonar els veïns que hi ha una protecció especial per a aquell carrer; el mateix passa amb la conversió de certs carrers en eixos de vianants, per protegir-los del trànsit rodat i generar una identificació de “poble”, alhora que s'incentiva el comerç local

-Recuperació de figures històriques importants per al municipi. La identificació d'aquests personatges públics amb el municipi, potencia el sentiment de pertinença dels veïns. Aquesta recuperació pot donar-se a través de l'organització d'exposicions, cicles de xerrades, conferències, etc., que permetin commemorar una efemèride vinculada al municipi. Un exemple el trobem al municipi de Pineda de Mar, en què s'ha recuperat la memòria de Serra i Moret, pensador i antic alcalde d'aquesta població.

-Treball amb les escoles, a partir de material pedagògic que incorpori el discurs patrimonial. El treball conjunt de les àrees de cultura i educació resulta indispensable per poder fomentar la identificació dels escolars amb el municipi. El coneixement del patrimoni des de ben petits hauria de servir per vehicular aquest sentiment de pertinença.

-Publicació i difusió de material vinculat a la memòria (llibres, fascicles, DVD, exposicions, etc.). Es tracta de fer públic el treball amb el patrimoni immaterial relacionat amb la memòria històrica més recent. El reconeixement de les persones que participen en aquests projectes de recuperació fa patent una part de la història del municipi viscuda en primera persona.

Tota aquesta feina ha de tenir, com s'ha dit anteriorment, una orientació participativa. Cal buscar la participació ciutadana en la creació i definició de la pròpia memòria. En aquest àmbit és ben significativa la tasca del Museu de la Immigració de Sant Adrià i el

---

³ Montserrat Iniesta, “Àgores ‘Glocals’”. Museus per a la mediació: història, identitats i perplexitats, *Mnémosine*, núm. 3, 2006, p. 46.

seu treball amb col·lectius i ciutadans individuals, a més de la tasca realitzada pel seu centre de documentació en relació a la memòria. A més, també trobem exemples significatius als municipis de Sant Just Desvern i Piera, en què s'ha treballat amb persones grans que expliquen als nens els seus records sobre els bombardeigs de la Guerra Civil. D'altra banda a Pallejà hi ha un projecte de creació d'identitat i construcció de memòria, en aquest cas futura, a través de fotografies de les famílies davant de casa seva, les quals es repetiran d'aquí uns anys per poder-les comparar i apreciar els canvis produïts en les edificacions, els vestuari de les persones, els pentinats, etc.

Un altre aspecte que cal tenir en compte a l'hora de començar a treballar amb el patrimoni local és que, ben sovint, es fa difícil de limitar aquest tipus de projectes a un sol municipi, per la qual cosa la col·laboració intermunicipal és recomanable i, de vegades, fins i tot imprescindible. D'exemples en trobaríem arreu del territori, sense anar més lluny la col·laboració entre els municipis d'Esplugues de Llobregat i Sant Just Desvern en la commemoració dels 70è aniversari dels bombardeigs de la Guerra civil, o bé la Ruta Modernista de Barcelona, en què hi participen 10 municipis o ens locals, a banda de la mateixa Barcelona.

4. A tall de conclusió

Evidentment, no totes les problemàtiques relacionades amb la gestió del patrimoni cultural depenen de les administracions ni del grau d'autonomia i finançament assolit. Cal, a més, repensar els models de gestió, conservació i divulgació del patrimoni cultural català. Una gestió adequada del patrimoni cultural, en el marc de plans estratègics, ha de permetre posar-lo al servei del conjunt de la comunitat, tot vinculant-lo a les singularitats locals. Només així es podrà aprofitar, adequadament, la seva capacitat didàctica com a eina de comunicació i aprenentatge.

Al mateix temps, el patrimoni cultural pot esdevenir un aspecte nuclear de les estratègies de desenvolupament sostenible del territori, sobretot en clau d'atracció turística i també en relació a la seva capacitat d'activació de recursos induïts, sense oblidar que és, potencialment, generador de nous perfils professionals i nous jaciments d'ocupació. Per tant, orientar les estratègies de preservació del patrimoni cultural local en termes de promoció econòmica i social és una prioritat en la mesura que afegeix valor econòmic i cohesió social al territori.

Per assolir aquest objectiu és necessari dissenyar projectes de desenvolupament territorial que utilitzin el patrimoni, no només com a simples objectes culturals o turístics, com s'ha vingut fent fins ara, sinó com a element clau d'un desenvolupament innovador per a la comunitat, de cara a les necessitats dels ciutadans i en connexió amb el conjunt de l'activitat econòmica. Aquest és el paper que pot jugar el patrimoni cultural en el sí de les polítiques i estratègies culturals, la qual cosa explica la ingent intervenció de l'administració local en els darrers anys.

Es tracta, així doncs, de posar en xarxa les iniciatives locals que cerquin la creació d'un desenvolupament econòmic sostenible a partir dels efectes d'arrossegament que la valoració dels recursos patrimonials té sobre altres sectors: el turisme, l'activitat

FÒRUM DE REGIDORS I REGIDORES DE CULTURA

Grup de treball: **Patrimoni cultural, memòria i identitat local**

industrial i artesanal de qualitat, els edificis i els llocs de treball relacionats amb la millora de la qualitat de vida i l'entorn. Per tant, és prou clar que l'escenari local és el marc idoni per al desenvolupament de projectes de dinamització del patrimoni cultural (Forn, 2004).

Bibliografia

El Acceso al patrimonio cultural: retos y debates. [Pamplona] : Cátedra Jorge Oteiza. Universidad Pública de Navarra, 2008. 183 p. (Cuadernos de la Cátedra Jorge Oteiza) ISBN 978-84-9769-225-0

Resum

La Càtedra Jorge Oteiza de la Universidad Pública de Navarra va organitzar a Pamplona, del 4 al 7 de setembre de 2007, un curs sobre "El acceso al patrimonio cultural: retos y debates".

Per la seva qualitat, ens felicitem que s'hagin publicat les lliçons impartides en el seminari a cura d'Olaia Fontal, professora a la Facultat d'Educació i Treball Social de la Universidad de Valladolid, Imanol Aguirre, professor titular de Didàctica de l'Expressió Plàstica en el Departament de Psicologia i Pedagogia de la Universidad Pública de Navarra, Bernard Darras, professor, investigador i responsable de Formació Cultural i Comunicació a la Unitat de Formació i Investigació d'Arts i Ciències de l'Art de la Université Paris 1 (Sorbonne), i René Rickenmann, Doctor en Ciències de l'Educació per la Université de Genève i codirector de l'equip d'investigació SED (Semiòtica, Educació i Desenvolupament).

El seminari volia debatre la validesa de les concepcions d'art, cultura i patrimoni construïdes en el procés d'industrialització del segle XIX, en el marc de la sèrie de canvis que en els darrers temps s'han donat en relació a la Cultura, el seu accés per part de la ciutadania i les transformacions que han esdevingut en el sí de diferents institucions culturals.

Així, els autors d'aquesta publicació defensen la necessària conceptualització de què allò que s'estableix com a cultura, i les polítiques que la despleguen i li donen suport, son un fet social i cultural en sí mateix, i per tant, com a pràctica social han de ser analitzades les causes ideològiques, econòmiques i de sentit que en cada cas impliquen.

A partir d'aquest anàlisi de la situació i amb l'objectiu d'aconseguir la vella aspiració humanista de la plena democratització de la cultura, defensen un canvi de paradigma per a la cultura, amb conseqüències sobre les polítiques que es desenvolupen, on la ciutadania sigui part activa alhora de conferir sentit als objectes culturals, artístics i patrimonials. Per fer-ho possible els autors posen l'accent en treballar de manera específica els mecanismes de mediació que les diferents propostes culturals utilitzen.

Sumari: Introducción / Imanol Aguirre ; Hacia una educación artística "patrimonial" / Olaia Fontal ; Nuevas ideas de arte y cultura para nuevas perspectivas en la difusión del patrimonio / Imanol Aguirre ; Del patrimonio artístico a la ecología de las culturas. La cuestión de la cultura elitista en democracia / Bernard Darras ; Arte, patrimonio y experiencia estética. Hacia

una reconcepción de las enseñanzas artísticas basada en el análisis de la mediación docente / René Rickenmann.

AGUDO TORRICO, Juan. “**Patrimonio y derechos colectivos**”. A : *Antropología y patrimonio : investigación, documentación e intervención*. Granada : Comares : Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2003. (Cuadernos técnicos ; 7). ISBN 84-8266-369-0. p. 12-29

Resum

En aquest article Juan Agudo Torrico esbossa un seguit de reflexions sobre les raons que han influït en el canvi d'actitud cap a la part del nostre entorn cultural que hem seleccionat i denominat patrimoni cultural.

Per a l'autor és important remarcar que la construcció de la consciència respecte el patrimoni cultural és un procés viu, actiu i obert. Aquest procés va començar fa relativament poc temps, als anys setanta, i Agudo fa una tria de documents elaborats en diferents convencions internacionals sobre la matèria per tal d'il·lustrar com ha anat evolucionant i desenvolupant-se el discurs vers el què és considera i es reconeix com a patrimoni cultural.

Així, la progressiva conceptualització sobre el patrimoni cultural s'ha vist recollit en l'ordenament jurídic que el vetlla i el protegeix. Alhora, s'han eixamplat les manifestacions culturals que han entrat dins del calaix de patrimoni cultural, incorporant tant elements culturals materials com immaterials.

Per últim, Agudo emfatitza el caràcter de producció cultural d'allò que s'ha inclòs i reconegut com a patrimoni cultural. Com a construcció social aquesta no escapa a períodes històrics concrets i a discursos ideològics determinats.

ARRIETA URTIZBEREA, Iñaki. “**La Nueva Museología, el patrimonio cultural y la participación ciudadana a debate**”. A: *Participación ciudadana, patrimonio cultural y museos: entre la teoría y la praxis*. Bilbao : Universidad del País Vasco = Euskal Herriko Unibertsitatea, 2008. ISBN 978-84-9860-129-9. p. 11-24

Resum

El professor de la UPV/EHU Iñaki Arrieta presenta en aquest article el recull de les actes del congrés *Museos, patrimonio cultural y sociedad: participación ciudadana e intervención pública*, celebrat el 15 i 16 de novembre de 2007 a la UPV/EHU. L'objecte de l'article, i del mateix congrés, era avaluar, revisar i actualitzar els principis establerts, a partir dels anys 60, pel moviment de la Nova Museologia. Sintèticament, els nous principis que la Nova Museologia va establir eren: democràcia cultural, comunitat, territori, conscienciació, sistema obert i interactiu, diàleg entre subjectes i multidisciplinarietat. Aquests principis van suposar una forta transformació de la museologia tradicional i avui no existeixen propostes sòlides en l'àmbit dels museus i les activitats expositives que no apel·lin a un, o més d'un, d'aquests principis.

Tot i això per a Arrieta la praxis museística i patrimonial està lluny d'allò que buscaven els teòrics, promotors i ideòlegs de la Nova Museologia, sent la participació ciutadana o el paper de la comunitat local els aspectes que presenten més dèficits de concreció, relegats al discurs o a una praxis condicionada de la comunitat i la ciutadania.

Així, tant el congrés, com en aquest article, es centra la mirada en el paper de la participació ciutadana i comunitària als projectes museístics i patrimonials, descrivint i analitzant els desajustaments entre el discurs i la praxis, i les dificultats pràctiques que es donen en els processos participatius.

Per fer-ho, en el marc del congrés es van repassar diferents projectes arreu de l'estat per tal d'avaluar el grau d'assoliment dels plantejaments de les propostes alternatives de la museologia tradicional i de les dificultats i reptes concrets que els projectes museístics i patrimonials es troben alhora d'assolir els objectius per a una cultura més democràtica.

CHAGAS, Mário ; ABREU, Regina. **"Un museo en la Favela de la Maré: memorias y narrativas en favor de la dignidad social"**. [en línia]. *Museos.es: Revista de la Subdirección General de Museos Estatales*. ISSN 1698-1065, núm. 4, 2008. p. 98-111

<http://www.mcu.es/museos/docs/MC/MES/Rev04/Desde_Museo_en_la_Favela_Chagas_Abreu.pdf> [Consulta: març 2009]

Resum

Localitzat a la favela de la Maré en una antiga zona de manglars de Rio de Janeiro afectada per l'efecte de les mareas, el *Museo de la Maré* treballa amb memòries, identitats i representacions simbòliques, reinterpretant el mapa cultural de la ciutat i mostrant a altres comunitats populars que és possible exercir el dret a la memòria, al patrimoni i al museu, peces clau en la construcció de futurs amb dignitat social.

El *Museo de la Maré* repta la lògica de l'acumulació de béns culturals i de la valoració de les narratives monumentals, doncs afirma com a nucli principal d'interès, no la preservació sinó la vida social dels habitants de la Maré i els processos de comunicació dins i fora de la favela. L'experiència del museu com a instrument de comunicació i treball va contribuir a la lluita contra el prejudici dels museus tradicionalment considerats com a dispositius d'interès exclusiu de les èl·lits econòmiques, i a la respecte envers les faveles, que en general són tractades com a espais de violència, de barbàrie, de misèria, a on no hi ha humanitat.

El *Museo de la Maré* s'afirma com a museu universal, sense perdre de vista la seva dimensió nacional i regional, i sense deixar de tractar les diferents localitats de la favela, de la vida social de més 130.000 persones i de les seves històries, tradicions, festes, esperances, projectes, somnis i reflexions diverses.

GARCÍA CANCLINI, Néstor. “**Los usos sociales del Patrimonio Cultural**”. [en línia]. A: *Patrimonio etnológico : nuevas perspectivas de estudio* / coord. por Encarnación Aguilar Criado, Granada : Comares : Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico, 1999. 2003. (Cuadernos técnicos ; 10). ISBN 84-8266-093-4. p. 16-33 <<http://www.antropologiasocial.org/contenidos/tutoriales/patrimonio/textos/canclini.pdf>> [Consulta: març 2009]

Resum

En aquest article Néstor García Canclini considera que la política cultural vers el patrimoni no només té per objectiu rescatar i preservar els objectes autèntics d'una societat, sinó aquells que són culturalment representatius. A l'autor li interessa més els processos que els objectes, doncs representen determinades maneres de conceptualitzar i viure el món, i la vida, per part de determinats grups socials.

Més enllà de pensar el patrimoni només de i per a les classes socials dominants i hegemòniques, l'autor proposa que cal incorporar les classes subalternes, i moviments socials, alhora de definir el què es considera patrimoni. D'aquesta manera el paper de les institucions públiques que es proposen fer arribar el llegat cultural al conjunt de la societat podran superar la constatació dels usos i consums culturals de la seva població: l'accés al capital cultural és també desigual en funció del nivell econòmic i d'educació de la ciutadania.

Per tal d'evitar que la desigualtat social s'aguditzí també en matèria d'accés i gaudi al patrimoni cultural, cal incorporar al conjunt de la societat en el subjecte que defineix els objectes, les formes de vida i les polítiques patrimonials.

GARCÍA HERMOSILLA, Carles. “ **El museo de territorio y sociedad, ¿una utopía? El caso del Museo Industrial del Ter**” A: *Participación ciudadana, patrimonio cultural y museos: entre la teoría y la praxis*. Bilbao : Universidad del País Vasco = Euskal Herriko Unibertsitatea, 2008. ISBN 978-84-9860-129-9. p. 75-94

Resum

Carles García Hermosilla, director del Museu Industrial del Ter, presenta en aquest article els orígens i plantejaments del museu que dirigeix, i a partir d'aquesta experiència concreta fa una reflexió sobre els límits que es troben alhora d'assolir els seus objectius com a museu que es concep de territori i societat.

El museu s'inaugura l'any 2004, després d'un procés de gestació de vuit anys a partir de reivindicacions de la societat civil de Manlleu.

La institució és una iniciativa de l'ajuntament i els seus objectius són de caràcter identitari, econòmics, culturals, ambientals, urbanístics i patrimonials, i la seva àrea d'intervenció va més enllà del terme municipal manlleuenc.

Així en el procés de creació del museu les corrents teòriques fortes de la museologia catalana l'han influïda de manera notable. Així, el museu es concep com una eina, que a partir del patrimoni, realitza un treball no únicament cultural i científic vinculat a les seves col·leccions, sinó també vinculat a la diagnosi de les necessitats del territori on es desenvolupa el projecte. Àmbits de treball com el desenvolupament local (no només en la seva vessant econòmica), la cohesió social, la dinamització cultural, el patrocini de processos de participació i debat ciutadà o la coordinació d'iniciatives supramunicipals, entre d'altres.

D'aquesta manera, la concepció museística es situa entorn el territori, el patrimoni i la comunitat, concepció que veu el museu no només com un instrument de dinamització econòmica sinó que procura explotar el conjunt de funcions socials que pot ostentar.

Per a l'autor, el principal perill d'aquesta concepció museística és de convertir el museu en un espai idealitzat i uniformador dels grups socials, i les seves activitats en el territori, sense tenir en compte la complexitat de la seva realitat social. I és aquest el principal repte de treball dels museus de territori i societat, que sense abdicar dels plantejaments teòrics que els inspiren, mirar de resoldre els problemes quotidians que en la seva praxis es troben.

Finalment, en aquest article l'autor explica la utilitat d'aquests plantejaments teòrics, les línies de treball i els problemes amb els que es troben en l'àmbit quotidià del Museu Industrial del Ter.

HERNÁNDEZ I MARTÍ, Gil Manuel. **“Un zombi de la modernidad: el patrimonio cultural y sus límites”**. [en línia]. *La Torre del Virrey: revista de estudios culturales*. ISSN 1885-7353. núm 5. 2008 p. 27-38 < <http://www.latorredelvirrey.es/pdf/05/gil-manuel.pdf> > [Consulta: març 2009]

Resum

Aquest article gira entorn la transformació produïda en les darreres dècades en el patrimoni cultural, que ha conegut, juntament en la progressiva globalització, una expansió dels seus continguts i una transformació profunda dels seus significats. En aquest sentit, l'autor posa de manifest les múltiples paradoxes que acompanyen el patrimoni cultural en aquest trajecte i fa servir la figura del zombi, o mort vivent, com a metàfora que alguna cosa morta en el passat el present torna a la vida d'una manera artificial, creant un nou escenari i encaixant-lo en un paper legitimador i neutre, paper pel qual no havia estat creat.

INIESTA, Montserrat. “Àgors “Glocals”. Museus per a la mediació: història, identitats i perplexitats”. *Mnèmosine*. ISSN 1698-109X. núm. 3. 2006. p. 35-50

Resum

Montserrat Iniesta, museòloga i directora del Museu de Vilafranca – Museu del Vi, reflexiona en aquesta article per una banda sobre la complexa relació que s'estableix entre patrimoni, memòria i identitat, i de l'altre, sobre les diferents variables d'aquesta relació al llarg del temps.

Els col·lectius socials erigeixen en patrimoni aquells vestigis o fets sobre els que volen construir la seva memòria històrica, el relat que dóna sentit a la seva existència en el present i justifica la seva projecció cap al futur.

Des d'aquestes premisses, l'autora afirma que tots els museus d'història parlen del present, doncs tant la selecció de referents com la seva interpretació s'ha fet, es fa o es farà des d'algun present.

El creuament de referents locals, globals i personals al definir la identitat determina la construcció dels patrimonis contemporanis. Aquest fet ha provocat que els museus hagin canviat les seves estratègies narratives tant en la construcció del relat com en l'elecció dels llenguatges. En aquest sentit, per a Iniesta, el museu actua com a espai públic de mediació del coneixement i de la memòria entre les experiències particulars i la història, un territori des d'on la ciutadania pot enfrontar-se als reptes de la globalització amb plena consciència de la seva identitat històrica, cultural i política.

MIR CURCÓ, Conxita. “Territori i memòria en una zona de front, rereguarda i frontera: les Terres de Lleida (1936-1945)” [en línia]. *Coloquio Internacional Memorial Democràtic, Políticas Públicas de Memoria*. Barcelona, octubre de 2007. <http://www.memorialdemocratic.net/fitxers/ponencies/ponencia_conxita_mir_cat.pdf> [Consulta: març 2009]

Resum

En aquest article, Conxita Mir exposa els resultats obtinguts a partir de l'elaboració del *Pla Pilot per a la Localització, Registre i Senyalització dels llocs emblemàtics de la guerra civil 1936-1939, de la repressió franquista i de la lluita antifranquista a les comarques de Lleida*, estudi que ella va coordinar des de la Universitat de Lleida, en conveni amb la Conselleria de Relacions Institucionals i Participació i la Conselleria d'Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya.

Amb la combinació d'objectius en matèria de recerca històrica, reconeixement dels lluitadors i víctimes de la memòria democràtica, i la possibilitat de dinamitzar econòmicament el territori mitjançant el turisme cultural, l'equip d'investigadors va recollir i inventariar els monuments, edificacions, espais i iniciatives existents, que dispersos al llarg de les comarques de Lleida, podrien formar part de les futures actuacions integrals per part de la Direcció General de la Memòria Democràtica, amb l'objectiu d'explicar diferents episodis de la

història recent i que convidés a una formació i reflexió cívica envers els valors de la pau i la democràcia.

Així, el pla elaborat recomana diferents tipus d'actuacions, que van des de la senyalització de camins, itineraris, espais i monuments, fins a la museització de béns patrimonials amb exposicions permanents, passant per la conservació d'un ampli ventall de documents i registres històrics de la rera-guarda republicana, el front, les víctimes de la guerra civil, la repressió franquista, "els camins de la llibertat" als territoris de frontera i la lluita antifranquista.

Museos, memoria y turismo. / Iñaki Arrieta Urtizberea (ed.). Bilbao : Universidad del País Vasco = Euskal Herriko Unibertsitatea, 2006. 211 p. ISBN 84-8373-862-7

Resum

En els darrers anys hi ha hagut una important proliferació de museus al llarg del territori. La raó d'aquesta proliferació la trobem en el context social i la cultura que els ha impulsat i legitimat.

Arran del congrés *Museos en el siglo XXI: memoria y turismo* (UPV/EHU, Novembre de 2005) es va editar aquesta publicació amb l'ànim de recollir els diferents treballs presentats, que bàsicament tractaven sobre dos aspectes legitimadors dels museus: la seva funció social i el seu significat cultural.

D'una banda, els museus com infraestructures que representen i visualitzen la identitat i la memòria dels grups socials. De l'altre, el museus com a impulsors del turisme cultural als territoris.

El vincle de la societat amb les propostes museològiques i museogràfiques, el paper de les administracions públiques amb aquestes propostes, el paper dels museus als programes de desenvolupament local, o l'impacte del turisme cultural a l'economia local i en els projectes museològics i museogràfics, són els temes tractats al llarg dels diferents articles mitjançant l'anàlisi i reflexió de casos concrets, i des de diferents objectius, àmbits i plantejaments teòrics i metodològics

Sumari: Museos y patrimonio: de la distancia retórica a la interlocución democrática / Iñaki Díaz Balerdi ; Au coeur des conflits entre mémoire, histoire et développement économique, les nouveaux enjeux des musées de société aujourd'hui / François Hubert ; Elites, instituciones públicas, identidad cultural y turismo en los orígenes del Museo Municipal de Donostia-San Sebastián / Iñaki Arrieta Urtizberea ; Los orígenes de la museografía etnográfica en Cataluña: el Arxiu-Museu Folkloric de Ripoll / Oriol Beltran Costa ; Museo de la pesca de Palamós: espacio para la memoria de los pescadores / Miquel Martí Llambrich ; Arqueología y museos en Gipuzkoa: las experiencias del Centro de Estudios ARKEOLAN (1986-2005) / Mertxe Urteaga ; Penser un musée des confluences: un autre discours sur soi et les autres que soi / Thierry Valentin ; Turismo cultural y museos: oportunidades de desarrollo comunes. El caso de Cesis, Letonia / María Fernández Sabau ; La gestión y el uso turístico de los museos: la experiencia de Barcelona / Jordi Juan Tresserras y Juan Carlos Matamala ;

Museos, turismo y desarrollo local en el norte de Portugal: el Ecomuseo del Barroso / Xerardo Pereiro ; Turismo y patrimonio cultural en las pequeñas y medianas ciudades: el Barri Vell de Girona y el Museu d'Art de Girona / Josep Manuel Rueda Torres.

Pla de Museus de Catalunya .[en línia]. Barcelona : Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2007.

<<http://www20.gencat.cat/docs/CulturaDepartament/DGPC/Plademuseustext.pdf>>
[Consulta: març 2009]

Resum

Davant la variada i prolífica realitat museística catalana, amb un important museologia territorial i la necessitat de crear i modernitzar les infraestructures museístiques nacionals, el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació va presentar el Pla de Museus al novembre de 2007 per tal de desenvolupar al màxim la Llei de Museus de 1990.

Recuperant "l'esperit de començaments del segle XX", es pretén reorganitzar el teixit museístic nacional català on l'excel·lència imperi i els museus esdevinguin un instrument de projecció internacional de la cultura catalana.

Per escometre els objectius del pla, aquest s'articula en tres eixos: el treball en xarxa, una nova política de subvencions i l'aplicació de noves tecnologies.

Tal i com recull el Pla, aquest no té per objecte canviar l'actual llei sinó reorientar els elements ja existents en el panorama museístic. Per això tracta del règim de museus, l'estructuració del seu sistema i l'organització dels òrgans de gestió museística de la Direcció General del Patrimoni Cultural.

El Pla preveu tancar en 4 el nombre de museus nacionals, donant continuïtat als ja existents *Museu Nacional d'Art de Catalunya* i el *Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya*, i creant el *Museu Nacional d'Història, Arqueologia i Etnologia* i el *Museu Nacional d'Història Natural*.

De cada museu nacional penjaran les xarxes territorials de caire temàtic i els ens patrimonials museïtzats, conformant els sistemes dels museus nacionals.

El Pla dona continuïtat al Museu d'interès nacional, recollint la petició de la Junta de Museus d'establir una moratòria en aquesta denominació i no declarar-ne més a curt termini.

El Pla preveu la creació d'un nou element: la Xarxa Nacional de Museus Locals de Catalunya. Amb finalitats assistencials i de distribució de recursos per atendre la realitat territorial del país en matèria de museus i ens patrimonials es crearan els *Museus – Serveis d'Atenció Museística (SAM)*, un per cada vegueria, que esdevindran les unitats bàsiques d'assistència en el territori, resultant el nexa orgànic entre els museus nacionals i els locals.

Pel que fa als museus monogràfics s'integraran segons cada cas o bé a les xarxes corresponents de museus nacionals o bé a la xarxa de museus locals.

Els òrgans de gestió museística continuaran sent la Junta de Museus, la Subdirecció General de Museus i el Servei de Museus.

PRATS, Llorenç. **“Concepto y gestión del patrimonio local”**. [en línia]. *Quaderns-e de l'ICA*. ISSN 1696-8298. núm 9, 2007.
<<http://www.antropologia.cat/antiga/quaderns-e/09/Prats.htm>> [Consulta: març 2009]

Resum

En primer lloc, aquest article recorda els principis de la mecànica bàsica de la construcció social del patrimoni i planteja algunes qüestions en relació a aquest tema. A continuació, tracta de l'especificitat de la construcció social del patrimoni local. Aquesta especificitat procedeix del fet que el factor escala confereix al significat un caràcter constituent. Aquest significat es nodreix de la memòria, especialment intersubjectiva (és a dir, compartida), construïda, al seu torn, a la llum de les diverses necessitats i interessos del present. La memòria determina no només la rellevància dels referents sinó també el contingut dels discursos. Entès així, el patrimoni local representa una amenaça i una oportunitat. Una amenaça perquè, enfront de la percepció d'agressions externes, tendeix a tancar-se sobre si mateix, induint una dinàmica narcotitzant i excloent-ne la comunitat. Una oportunitat perquè constitueix potencialment un fòrum obert per a la reflexivitat social polièdrica que permet abordar participativament la reproducció social.

PRATS, Llorenç. **“La mercantilización del patrimonio: entre la economía turística y las representaciones identitarias”**. PH: Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico, ISSN 1136-1867. núm. 58, 2006. p. 72-80

Resum

El present article crític de Llorenç Prats, vol posar de manifest com en les societats globalitzades actuals, s'ha produït una mercantilització del patrimoni, com a conseqüència de l'evolució de les societats, en la mesura que existeix turisme i de com a través d'aquest fet, el patrimoni acaba esdevenint un artifici.

En aquest sentit Llorenç Prats, afirma que la mercantilització del patrimoni, en moltes ocasions, lluny de suposar problemes identitaris en els territoris on es doni, pot arribar a constituir l'expressió més genuïna de la seva restitució i apreciada com a tal; D'altra banda però, l'autor remarca que hi ha ocasions en les que es cau en l'argument enganyós, de considerar que la mercantilització turística del patrimoni es produeix a costa de la identitat, quan en tot cas procedeix de discursos interns o externs sobre la identitat, no de la construcció i vivència d'ella, fent del patrimoni un artifici, un joc simbòlic i econòmic.

SANTACANA i MESTRE, Joan ; LLONCH MOLINA, Nayra. **Museo local : la cenicienta de la cultura**. Gijón : Trea, 2008. 231 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 190) ISBN 978-84-9704-370-0

Resum

Els museus locals i els elements patrimonials a l'aire lliure representen la xarxa bàsica del patrimoni a l'estat. El paper d'equipaments culturals de primer ordre no es correspon ni amb la percepció social respecte aquests, ni en els recursos econòmics que s'hi destinen. El paper de ventafocs del món de la cultura, pels autors del llibre respon en primer lloc a la manca d'un cos teòric que fonamenti la seva existència i la seva prioritat en l'acció cultural per part de les administracions.

L'experiència investigadora desenvolupada al grup Didpatri de la UB de Joan Santacana i Nayra Llonch en el camp de la didàctica del patrimoni i la museografia els ha portat a conèixer bé la problemàtica d'aquests equipaments i en el llibre reflexionen sobre aquests, proposen solucions i eines de treball per a la renovació dels seus fons, la presentació de les seves exposicions i les accions didàctiques sobre els museus i el patrimoni local.

Sumari: Introducción. La cenicienta ; 1. Los museos locales : ¿sepultureros de la cultura? ; 2. De los orígenes de los museos locales al estado actual: entre el museo y el centro de visitantes ; 3. Tipología del museo local. La diversidad del patrimonio enjaulado: la casa museo ; 4. Museizar ruinas, arruinar museos: los espacios arqueológicos ; 5. Museizar yacimientos arqueológicos al aire libre: el diagnóstico ; 6. El museo local: ¿para qué? ; 7. El museo local: ¿para quiénes? ; 8. La exposición en el museo local ; 9. Pensar, conceptualizar y construir módulos para el museo o al aire libre ; 10. El depósito: el desafío de la conservación en el almacén ; 11. Los problemas de desafiar al tiempo en los espacios abiertos ; 12. La investigación: el museo local y los centros de estudios ; 13. La función de dinamizador: ¿agitador cultural o bufón de la política? ; 14. El paisaje como elemento museográfico: bases para el debate ; 15. El museo: entre la exposición y la interpretación ; Epílogo. Dos cuestiones en torno al valor de la cultura y los museos locales

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. "**Projecte museogràfic del COMEBE (Consorti Memorial Espais de la Batalla de l'Ebre)**". [en línia]. *Coloquio Internacional Memorial Democràtic, Políticas Públicas de Memoria*. Barcelona, octubre de 2007 <http://www.memorialdemocratic.net/fitxers/ponencies/ponencia_josep_%20m_%20sol_e_cat.pdf> [Consulta: març 2009]

Resum

L'any 2001 va néixer el Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE), on les administracions locals hi van trobar l'oportunitat de generar noves línies de dinamització econòmica de la seva comarca, la Terra Alta. A través d'un projecte que potenciés el sector serveis de la seva economia, i mitjançant una proposta de turisme cultural, que permetia alhora la recuperació dels valors històrics i culturals dels esdeveniments de la batalla de l'Ebre, es

proposava un projecte que combinava tres nivells d'infraestructures culturals: els centres d'interpretació, els espais històrics i un monument ossera. Un projecte on combinaven objectius científics, pedagògics i dinamització econòmica.

Així, un total de 5 centres d'interpretació ubicats a 5 municipis de la comarca on tractar diferents aspectes relacionats amb la batalla de l'Ebre mitjançant exposicions permanents. Alhora, la recuperació de diferents escenaris històrics de la guerra, on el visitant pot vivenciar i copsar elements de difícil transmissió intel·lectual.

Per últim, l'edificació de nova planta del Memorial de les Camposines, un monument ossera on ubicar dignament les despulles dels soldats morts en combat que encara avui resten enterrats en fosses comunes entre d'altres. La singularitat d'aquest Memorial és el seu caràcter pioner: el primer monument impulsat per les administracions democràtiques en memòria de tots els qui van combatre a la batalla de l'Ebre.

Per últim, el projecte preveu l'elaboració de diferents itineraris que posin en relació els diferents elements del conjunt museístic del territori.

VANLCUENDE DEL RÍO, José Ma.; MOLLEDA, Narotzky (coord.). **Las Políticas de la memoria en los sistemas democráticos: poder, cultura y mercado.** Sevilla : Fundación El Monte : Federación de Asociaciones de Antropología del Estado Español, 2005. 296 p. ISBN: 84-8455-173-3

Resum

Memòria, democràcia i gestió, són els tres conceptes al voltant dels que es va articular la reflexió al X Congrés d'Antropologia.. Com mostren la major part de les contribucions d'aquest volum, la memòria és sobretot plural (memòries) i apareix fonamentalment com a procés. De les memòries individuals, familiars, col·lectives, socials, a la memòria històrica, la memòria oficial, la memòria hegemònica es van teixint trames discursives, estructures de significació del passat diferents, a vegades articulades, de vegades incommensurables i tancades, de vegades en conflicte. I per altra banda, en paral·lel o en constant intersecció la Història, o les històries, de nou en plural, com a ciència del passat des del present, o bé com a ciència del passat des del futur.

Les diferents ponències tracten les següents qüestions: a) Com es construeix la memòria hegemònica (per exemple, des dels Estats-Nació, des del Banc Mundial, des del Tribunal de Nuremberg...). Quins elements són rememorats i quins silenciats, quan i perquè. b) Com es mantenen les memòries de resistència. Cal preguntar-se si quan es parla de recuperar la memòria el que s'està fent és posar en valor una memòria existent que determinats sectors (els vençuts) han mantingut soterrada per necessitat, o bé si s'està produint una nova memòria dels esdeveniments des del i per al present. c) Quin paper juguen els grups subalterns, els moviments socials o la societat civil en les polítiques de la Memòria. d) Quin paper juga la memòria social en la interacció de diferents grups. e) Com estan gestionant la memòria els sistemes democràtics i quins estan sent les polítiques de patrimonialització i posada en

valor de determinats relats. f) Quin ha de ser el paper dels investigadors en la conformació i recreació de les memòries.

Sumari: Políticas de la memoria en los sistemas democráticos / José María Valcuende y Susana Narotzky ; Afroargentinos de Buenos Aires. Re-creación de una comunidad "invisible" / Lea Geler ; La gestión de la memoria histórica a propósito de la construcción de la Comunidad Autónoma de Cantabria / Eloy Gómez Pellón ; Confiscação de memórias e retroacção discursiva das elites: um caso na raia galaico-portuguesa / Paula Godinho ; A herança do contravando entre a memória e o mercado / Luís Cuhna ; La memoria de los vencidos de la guerra civil. El impacto de las exhumaciones de fosas comunes en la España contemporánea / Francisco Ferrándiz ; Los alcances del movimiento social de recuperación de la memoria histórica: apuntes de la experiencia andaluza / Ángel del Río Sánchez ; Sociedad civil y estado en la lucha por la memoria. El caso argentino / Victoria Goddard ; El Conquistador, El Pishtaco y el Terruco enfrentando la historia en una Comunidad Andina Peruana / David Lorenzo Rodríguez, Monique Nuijten y Pieter de Vries ; Memoria y conocimiento social / Esteban Ruiz Ballesteros ; Cardenismo, memoria social y luchas campesinas en la tierra caliente de Michoacán, México / Salvador Maldonado ; La memoria oral como un producto institucionalizado y recurso identitario en la Comunidad Valenciana / María Albert Rodrigo, Albert Moncusí Ferré y Beatriz Santamaría Campos ; Cuando la memoria estalla... Las políticas de la (des)memoria en Argentina, Chile, Uruguay / Carla Peñaloza Palma ; Las rondas campesinas con trasversivas peruanas: recuerdos y olvidos de su participación en la guerra / Juan Carlos Guerrero Bravo ; Memoria, campo de estudio, fracturas / Paz Moreno Feliu ; Conocimiento histórico para los derrotados / Gavin Smith

VICENTE, Carles. “**La democràcia i les polítiques municipals de la memòria**”. A: *Identitat local i gestió de la memòria : actes del VII Congrés d’Història Local de Catalunya, 2003*. Barcelona : L’Avenç, 2004. ISBN 84-88839-16-2. p. 81-112

Resum

Carles Vicente repassa en aquest article quines han estat, i la seva evolució, les polítiques municipals de la memòria al darrer quart del segle XX a Catalunya (des dels anys previs del restabliment dels ajuntaments democràtics fins a les conseqüències de la Llei de Museus de 1990).

Per fer-ho fa un recorregut per les diferents estratègies i polítiques locals de patrimoni cultural, centrant-se en els museus que de manera directa o indirecta són de gestió municipal.

En el període seleccionat i en l'àmbit d'estudi triat, els museus experimenten una important transformació, anant d'espais de representació simbòlica a espais d'intercanvi i comunicació d'experiències amb una clara funció social integradora (especialment rellevant en els museus de territori o ciutat, que prenen la memòria de l'espai com a objecte museístic primordial).

Nota de l'equip editor: el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació va presentar el Pla de Museus al novembre de 2007 per tal de desenvolupar al màxim la Llei de Museus de 1990. Hem trobat pertinent incloure aquest article de Carles Vicente per tenir una visió a nivell de procés històric. Per tal, de conèixer l'actual Pla de Museus, mireu l'entrada que li hem dedicat en aquesta bibliografia.

Crèdits

El Grup de Treball *Patrimoni cultural, memòria i identitat local* ha treballat des de març del 2009 en el debat i reflexió al voltant de la temàtica, i ha posat les bases per a la redacció d'aquest document.

Han format voluntàriament el grup els regidors i regidores dels municipis següents:

- Cervelló, Rosaura Serra i Garcia
- Granollers, Alba Barnusell i Ortuño
- Igualada, Maria Enrich i Murt
- Manresa, Ignasi Perramon i Carrió
- Martorell, María Hinojo Nieto
- Moià, Ma Àngels Morera i Barniol
- Pallejà, Carles Ortí i Millàs
- Piera, Pere Bosch i Morera
- Pineda de Mar, Fcesc Josep Millán i Pastor
- Premià de Dalt, Sebastià Pujol i Puig
- Rubí, Neus Muñoz Hijar
- Sabadell, Lluís Monje Presència
- Sant Adrià de Besós, Ruth Soto Garcia
- Sant Feliu de Llobregat, Lourdes Borrell Moreno
- Sant Just Desvern, Palmira Badell i Farigola
- Sant Vicenç de Montalt, Amadeu Clofent Rosique
- Santa Coloma de Gramenet, Montserrat Olivés Miret
- Viladecans, Maria Salmerón Chacón
- Viladecavalls, Regina Parellada i Canals
- Vilanova i la Geltrú, Isabel Pla i González

Coordinació del Grup de Treball:

Carles Vicente Guitart, Gerent de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Carles Prats Maeso i Marga Julià Sotomayor, Centre d'Estudis i Recursos Culturals de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Suport tècnic:

Marisol Barrientos Lima i Pepi Gil Marín, Centre d'Estudis i Recursos Culturals de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Redacció:

Carles Vicente Guitart, Gerent de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.

Bibliografia elaborada pel Centre d'Informació i Documentació del Centre d'Estudis i Recursos Culturals, Àrea de Cultura, Diputació de Barcelona.

Diputació de Barcelona | Àrea de Cultura

Diputació de Barcelona
Àrea de Cultura
Centre d'Estudis i Recursos Culturals
Montalegre, 7
08001 Barcelona
Tel. 934 022 565 · Fax 934 022 577
www.diba.cat/cultura